

Вступ

Ведучом темом сесого 21. чысла «Річника Руской Бурсы» є лемківска/русиньска література. Як знатя, література єст єдным з ключовых культуровых дискурсів, в ній выразат ся в высокій ступени символічне універсум і достоменніст спільноты, яку репрезентує. Шыроке сучасне розумління літературы, яке сме вступні запропонували, і проблематыкы, яку можна в текстах і през тексты досліджати, притягло до авторской участи в тым чыслі «Річника» не лем літературознавців, але тіж філософів, істориків, языкознавців і архітектів. Походят они з ріжных держав ідослідничых осередків в Європі і Америці, хоснуют ріжны методології, але мож повісти, же їх перспектыва смотріня на лемківску/русиньску літературу єст внутрішня, контекстово осаджена в культуровых і політычных реаліях еґзистенції русуньской спільноты.

Редагуючы актуальне чысло, тримали сме ся принятых в попередніх томах едицийных принципів і цілів, якы остали заложены в тым науковым лемко-/русинознавчым часописі. Остал сохранимый композицийный уклад цілости з головныма його проблемовыма частями, хоц в тым році не заміщаме текстів реалізуючых заложыня вызначены для *Інспіраций*. Зато кус барже розбудуваний єст *Дискурс*, як все будучый основном частю «Річника», зложеном з рецензуваных науковых статій.

Выбору материялу до части *Документы* доконал Даміян Новак, спосеред скомплетуваной през себе документациі діяльности Талергофского Комітету во Львові. Архів Комітету тепер доступный єст в Центральным Державным Історичным Архіві України во Львові. В ефекті

полной кверенды того архіву, што ей провюл в 2025 р. Новак, зыскал він ріжнородны материялы, в тым тіж тексты, з яких част принадлежыт до тзв. лагровой літературы, част возникла пізнійше в контексті талергофских упамятнінь, які організувал Комітет. Прикладовы фрагменты тых текстів, заміщены в части *Документы* з короткым вступным описом їх походжыня, маюť притягнути увагу потенцияльных дослїдників, які могли бы ближе розпознати тоту літературну творчіст.

Дискурс отверат статья мойого авторства утримана в конвенції – якої од парох років ся тримам і мам ей за редакторській обовязок – методологічно-дослїдничых розважань на тему вызначену як ведуча в даным чыслі часопису. В тексті прїбую однести ся до лемківского/русиньского літературознавства як одной з основных домен внутрішнього русиновознавчого дискурсу. Глядам тіж такого способу, методы чытання лемківских/русиньских творів, што буде адекватні активізувала не лем змісты, але предовшыткым своерідный культуровый механізм, якій текстуальні одповідат на ріжного рода конечности і проблемы, пред якими стае спільнота. Пропоную тіж глядання особливого рода паралельности ци совпаданя уявлїнь, поетологічных конструктів, естетичной вражливости, яка, ідучы од ґрунту (корінного знаня), єст інтуїтывном формом того, што нераз голошене є як новаторска теоретычна концепция. Констатую, што русиньске літературознавство дост динамічні ся розвиват, але є іщы вельо незнанных текстів і авторів, яких творчістю вартат ся заняти. Уважам, же урухомлена хоц бы в сесым чыслі «Річника» ци на дискусийных панелях (печатаний ефект одного з них є в спеціальній секції *Дискурсу*) концентрация на літературным і літературознавчым дискурсі дає початок теоретычным рефлексиям.

З мойом оціном стану розвитку русиньского літературознавства по части є згідне тіж пізріня на його кондицию, яке представил во вступі своей статі Ніколяс Кайл Купенскій. Його текст тіж односит ся до того, як мож схарактеризувати і оцінити сучасны напрямы ци тенденції в дослїджаню русиньской літературы. Єднак окрем спільной констатації, же маме до діла з динамічным розвитьом русиньского літературознавства в остатніх двох декадах, інтересуючо рысує ся ріжниця пізріня на тоты самы факты з двох одмінных перспектив і дослїдничых практик. Вказаний през автора модель чытання карпаторусиньской літературной традиції на примірі творчости Александра Духновича є пробом методологічных діянь, які Купенскій видит як одповідні аж і конечны

в дальшым розвитку русиньскых літературознавчых студий. Мають они за ціль влучыти компаратистычным способом русиньску літературу до трансатлантицкой дослідничой традиції, што ма вчынити тоту літературу присутном, видимом і значучом в західнім гуманістычным дискурсі. В тым місци нашы візіі што до способів, якыма літературознавці можут провокувати выявляня ся суті русиньской літературы, сут базово одмінны. Прото вартат звернути увагу на обі тоты статі і уважні їх прочытати.

По тых двох статях, де представлены сут квестіі, што односят ся до пізніння на ціліст русиньской літературы, способів ей досліджання і теоретычного концептуалізуваня, дальшы тексты заміщены в *Дискурсі* презентуют сконкретызуваны окрисленим творчым явиском темы. Таким явиском є фактографічні проаналізувана през Маріанну Лявинец-Угрин карпаторуска едукаційна література для діти. Дослідниця представлялят зміст і форми дидактычной реторикы в підручниках для діти, хоснуваных в школах і семінаріях на Угорській Руси од половины XVIII до другой половины XIX ст. Сут то конкретны букварі, чытанкы ци катехізмы латиньско- і русиньскоязычны.

Наступном за шором, барз интересуючом квестийом, є емігрантска карпаторусиньска література. Домініка Новотна занимат ся ей розвитком в ЗША, а в статі однесла ся до історично-культурового контексту того процесу. В інтерпретуваню выводжених з літературных творів історичных, соспільных і культурных інформацій хоснує транскультурологічний підхід, якій є подля авторкы ефективный в чытаню вынікаючой з еміграції трансформації і гибридизації діаспорийной достоменности і культуры.

Текст Томаша Калинича з певністю заінтересує не лем дослідників і любителів літературы, але тіж істориків, політологів ци соціологів. Односит ся бо він до текстів і мап, якыма Ваньо Гунянка креував візію Лемковины і Карпатской Руси. Статя є добрі методологічні уґрунтуваном, опертом на текстовых і картографічных фактах презентаційом етнічно-політычных концепцій Гунянки і лемко-союзівского середовиска в Америці. Вказана є в ній еволюція в візіі лемківской/русиньской отчизны, залежна од політычного контексту в Європі, може быти свідоцтвом дипломатычного таланту того знаного лемківского писателя і діяча.

Повыселенчій лемківській літературі посвячены сут два наступны тексты. Першый з них, авторства Каміля Федеригы і Домны Цепляк,

адекватні мож спроблематизувати категорією *пост-*, бо односит ся до культуровой (през поезию) реконструкції символічної хыжы, досто-менностьового центра, в просторі постпамяти. Авторе аналізуют поезию з напряду автопрезентації як активне реконструкційне нарядя, што годно зъєднати память і емоції в текстовым креаційным акті.

Статья Павла Коробчака, хоц не дотыкат непосредньо повыселенной травмы, то односит ся до основной зміны в світі Лемків, реконструуючы світ їх вартости як традиційного етосу сельской спільноты, якої уж неє. Філософічне уґрунтування розважань веденых на основі оповідання Теодора Кузяка *Такє было моє дітиньство* в феноменологічній методології чынит тот «причынок» інтересуючом пропозиційным інтердисциплінарного чытання літературы.

Пропозицію комплексовой інтерпретації поезии Юрия Харитуна на-ходиме в статі Михала Павліча. Одкликуючы ся до понять спільнотовой і культуровой памяти, теорії травмы, поетыкы простору і рефлексії над ностальґієм, автор верифікує дотеперішні інтерпретації творчос-ти того поеты. Чытання в контексті травмы спричиненой втрачынём простору дополнят аспектом любви до будных дни, вписуючы тоты аспекты в культуровой опір і дідичны формы сучасной русиньской до-стоменности.

Цінным дополнієм *Дискурсу єст Специяльна секция*, што подібні як минулого рока, вносит до «Річника» текстовы ефекты дискусії (тым ра-зом была то дискусия о лемківській/русиньській літературі) проведенной на дорочній конвенції Association for Slavic, East European & Eurasian Studies (21–25.11.2024) в рамках організуваного през Ніколяса Кайля Купеньского округлого стола. Претекстом до той дискусії была моноґрафія *Treading Paths: Lemko Literature in the Years 1848–1918* мойого авторства. Выпові-ди американьскых літературознавців і русинознавців: Елейн Русинко, Дейвіда Повельстока, Аґнешкы Єжык і Богдана Горбаля, попереджены вступныма пояснінями і опініями редактора секції і завершены мойом на них одповідю, сут важным для рефлексії над русиньском літерату-ром вкладом в зміст «Річника» і загальні в русинознавчы студії.

До части *Тлумачыня* выбрали сме тым разом урывкы з *Вводно-го слова* до працы Емілі Аптер *Against World Literature. On the Politics of Untranslatability*. Суджу, што в контексті дискусії, на яких принципах русиньска література повинна конфронтувати ся зо світовом літерату-ром, текст і концепция Аптер єст барз важным голосом.

Прото, же як єм спомла, в тым році не поміщаме в «Річнику» *Інспіраций*, його мериторичный зміст завершат рецензия монографії Арама Г. Саркісяна *Orthodoxy on the Line: Russian Orthodox Christians and Labor Migration in the Progressive Era*, опрацьована і надослана през Гавіна Молтона.

Хочу звернути увагу на языкову сторону сесого чысла «Річника Руской Бурсы». Опублікованы гев тексты сут в переважаючій мірі русиньскоязычны, што єст дост симптоматычне. На мою думку може то быти влияния предмету досліджынь – русиньскоязычной літературы – на язык науковой наратції. Языковый вызначник і спосіб наратывізування безпосередньо атрибууют тоты тексты як приналежны до внутрішнього лемко-/русинознавства. Тым способом виходит печатю наступный том зо специялістычныма текстами розпознаючыма од середины єдну з ключовых домен лемківской культуры.

Олена Дуць-Файфер

Краків, 14 грудня 2025